

ทำมต้องช่วยผู้สูงอายุ

ระพี สาคริก

บทนำ

เมื่อนำประเด็นในเชิงคำถามเรื่อง **ทำไมต้องช่วยผู้สูงอายุ?** ขึ้นมาพิจารณา หากใครคิดจากรากฐานจิตใจที่อิสระถึงระดับหนึ่ง น่าจะรู้สึกว่ หัวข้อดังกล่าวชวนให้คิดได้สองด้าน

ด้านแรก อ่านแล้วอาจรู้สึกว่ **ฉันต้องการชี้แจงเหตุผล เพื่อชักชวนให้คนทั่วไปช่วยเหลือผู้สูงอายุ** ส่วนอีกด้านหนึ่งอาจคิดว่า **ฉันกำลังท้วงติงผู้ที่คิดสนับสนุนให้คนทั่วไปช่วยเหลือผู้สูงอายุ**

ความจริงแล้ว การมองภาพกันคนละมุม ซึ่งสมัยนี้มักนำคำว่า **มองต่างมุม** มาใช้กันอย่างกว้างขวาง แท้จริงแล้วก็คือความจริงซึ่งบอกให้รู้ว่ ต่างฝ่ายต่างยึดติดด้วยกันทั้งคู่ ซึ่งช่วงที่ผ่านมา มักมีการพูดย้ำแล้วย้ำอีกว่ ประชาธิปไตยต้องมีความขัดแย้ง จนไม่อาจมองเห็นศูนย์รวมระหว่างสองด้านอันเป็นธรรมชาติได้อย่างครบถ้วน

แท้จริงแล้ว ความรู้สึกจากใจฉัน คงไม่ใช่ด้านไหนทั้งนั้น อีกทั้งเชื่อว่า น่าจะมีอีกหลายคนี่มองเห็นความจริง ณ จุดนี้ได้ ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากรู้ว่ แต่ละด้านต่างก็มีเหตุผลผลอยู่ในรากฐานตัวเอง ดังนั้น จึงควรพิจารณาแยกออกจากกันเป็นการเ็นโดยเฉพาะ จึงเพียงแต่นำเหตุผลมาเชื่อมโยงถึงกัน ให้สามารถมองเห็นภาพภายในศูนย์รวมซึ่งมีความจริงเป็นพื้นฐานร่วมกัน

วัตถุประสงค์ในการนำเรื่องนี้มาพิจารณาศึกษา เพื่อค้นหาความจริง น่าจะมุ่งไปสู่วิถีทางซึ่งมีผล**จุดประกายใจ** ให้แต่ละคน สามารถคิดถึงสิ่งอันเป็นสัจธรรมได้เอง

ทั้งนี้และทั้งนั้น ผลอันพึงได้รับจากการคิดได้ ควรจะช่วยให้สามารถรู้คุณค่าชีวิตตนเอง ร่วมกับการรู้ความ

สำคัญของการนำปฏิบัติจากความจริงซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว

ส่วนบุคคลใครจะปฏิบัติได้จากรากฐานจิตใจที่ใกล้ชิดหรือห่างไกลความจริงมากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจแต่ละคน นับตั้งแต่เงื่อนไขซึ่งมีอยู่แล้วในภูมิกำเนิด ร่วมกับผลจากการหล่อหลอมโดยอิทธิพลผลกระทบจากสภาพแวดล้อมเท่าที่ชีวิตแต่ละคนผ่านพ้นมาแล้ว

จุดประกายความคิด

นับตั้งแต่ชีวิตฉันเริ่มต้นเกิดมา จนกระทั่งมีอายุ 80 ปี ช่วงหลังๆ เมื่อตนมีโอกาสรับทราบว่ **มีการเชิญชวนให้คนทั่วไป สนใจช่วยเหลือผู้สูงอายุ** บางครั้งยังได้ยินคนกล่าวว่ ความสำคัญของการช่วยเหลือผู้สูงอายุร่วมด้วย

ผลที่สะท้อนกลับออกมาสู่สังคม อีกทั้งยังกระทบความรู้สึกจากใจฉัน ดูแล้วทำให้รู้สึกว่ คนส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มทั้งแนวคิดและการนำปฏิบัติ มุ่งไปสู่ทิศทางซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันแทบทั้งสิ้น

จากธรรมชาติความรู้สึกซึ่งอยู่ในใจฉัน ร่วมกับผลจากการที่ตนนำปฏิบัติมาแล้วบนพื้นฐานการพึ่งตนเองอย่างมั่นคงมาตลอด ทำให้มีกระแสจากใจหวนกลับมาถามตัวเองว่ **ทำไมถึงต้องให้การช่วยเหลือ?**

ทั้งนี้และทั้งนั้น น่าจะสืบเนื่องมาจากการที่ตนมีรากฐานจิตใจอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และมุ่งมั่นปฏิบัติงานจากความจริงซึ่งอยู่ในใจมาตลอด จึงทำให้ตนมีนิสัยมองทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสองแง่มุม และหวนกลับมาค้นหาความจริงจากใจตนเองซึ่งเป็นศูนย์รวมทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างเป็นธรรมชาติ

ความรู้ที่ได้รับก็คือ ประสบการณ์ชีวิตจากการนำไปปฏิบัติ ซึ่งได้รับผลเป็นความจริงที่เข้าไปอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองแล้ว ช่วยให้ฉันมั่นใจได้ว่า คำตอบซึ่งพบได้ระหว่างสองด้าน มาจากจุดอันควรถือว่า เป็นศูนย์รวมความจริงเอาไว้ทั้งหมด

ฉันเริ่มต้นใช้ความรู้สึกที่อยู่ในรากฐานจิตใจตนเองเป็นพื้นฐานการพิจารณาค้นหาความจริงจากทุกเรื่องอย่างท้าทาย อีกทั้งเชื่อว่าสัจธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานของแต่ละเรื่อง เท่าที่ปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต นับจาก **ใจ** ที่สาเหตุผลสัมพันธ์ถึง **วัย** และ **อายุ**

ใจ น่าจะทำหน้าที่เป็นรากฐานควบคุมการนำทุกสิ่งทุกอย่างมาใช้ประโยชน์ ร่วมกับการเรียนรู้ จึงมีผลทำให้ตนหยั่งรู้ความจริงในแต่ละเรื่องได้อย่างลึกซึ้งถึงศูนย์รวม ซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองเป็นหนึ่งในเดียวกันหมด

อนึ่ง แม้วัยกับอายุ จะอยู่บนพื้นฐานที่อิสระ แต่ใจย่อมมีอิทธิพลควบคุมทั้งอายุและวัย ให้มีผลสัมพันธ์ถึงการเปลี่ยนแปลงของทั้งสองสิ่ง ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบของร่างกาย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ

ดังนั้น ผลการปฏิบัติจากใจที่สามารถรักษาความจริงไว้ได้อย่างมั่นคง จึงถือได้ว่า คือ **ความรู้อันควรได้รับความสนใจอย่างยิ่ง**

สภาพจิตใจที่อิสระย่อมปราศจากวัย

สภาพจิตใจที่มีอิสระถึงระดับหนึ่ง ย่อมมีความรู้สึกที่ปราศจากวัย แม้อายุจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ก็เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงของตัวเลขซึ่งเป็นสิ่งสมมุติมากกว่าสภาพที่เป็นความจริง

ครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ฉันได้รับเชิญจากสถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้ไปเป็นผู้ปาฐกถาพิเศษ ในการเปิดประชุมสัมมนาครูประถมภาคอีสานที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยได้รับการขอร้องให้ไปบรรยายในหัวข้อเรื่อง **ปฐมวัยกับชีวิต**

ความตอนแรกซึ่งฉันกล่าวออกมาจากใจอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเน้นความสำคัญไว้อย่างมั่นใจที่สุดว่า

ขณะนี้อายุฉันล่วง 80 ปีแล้ว จะให้มาพูดเรื่องปฐมวัย คงพูดไม่ได้ จึงขออนุญาตพูดเรื่อง **‘ปฐมใจ’** แทน เนื่องจากฉันมีธรรมชาติภายในใจตนเองที่เข้ากับใจคนได้ทุกวัย จึงสามารถนำปฏิบัติร่วมกับทุกคนอย่างมีความสุขมาตลอด

หากใครจับความจากช่วงแรกแล้วด่วนนำมาคิดอาจเข้าใจว่า **ฉันแก่แล้วยังอยากเป็นหนุ่ม** หากคิดเช่นนั้นความรู้สึกออกไปอีกก็คงคิดต่อไปว่า **ไม่รู้จักเจียมสังขาร** แต่เปล่าเลย ฉันไม่ได้มองอะไร ๆ ด้านเดียวทำให้ตนคิดแบบล้อมกรอบตัวเองไว้อย่างแคบๆ ดังนั้น ถ้าใครถามว่า **ฉันคิดยังงี้ถึงได้พูดออกมาถึงงั้น?**

ฉันขอตอบว่า **เพราะในใจตัวเองไม่มีคำว่าวัย ไม่ยึดติดอยู่กับอายุซึ่งเป็นเพียงตัวเลข** ใจฉันจึงรู้ได้ถึงศูนย์รวม ซึ่งมีอยู่หนึ่งเดียวเท่านั้น และสิ่งนั้นก็คือ **ความจริงที่มีอยู่ในใจตนเอง** ซึ่งทุกคนควรให้ความสนใจเรียนรู้เพื่อรับทุกสิ่งซึ่งสัมผัสได้จากภายนอก เข้าไปใส่ไว้ในส่วนลึกที่สุดของหัวใจ สอดคล้องกันกับหลักธรรมซึ่งชี้ไว้ว่า **คนเราเกิดมา หากนำสภาพจิตใจไปผูกติดไว้กับวัยและอายุ ย่อมเกิดภาวะสับสน** แต่ถ้าเปิดใจให้อิสระเข้าไป ย่อมสามารถจำสิ่งซึ่งตนสัมผัสมาแล้วแต่อดีตได้อย่างลึกซึ้งแม้ว่าย้อนหลังกลับไปนานมากแค่ไหน

ช่วงที่ฉันเดินทางเข้าสู่ที่ประชุมสัมมนาครั้งนั้น ฉันมีแรงบันดาลใจจากใครบางคน ทำให้เขียนร้อยกรองบทหนึ่งฝากไว้ ณ โอกาสนั้น ดังต่อไปนี้

จากใจถึงใจ ระหว่างผู้ใหญ่กับชนรุ่นหลัง

ทำจากใจ รู้จากใจ ใครได้รับ
ทั้งคู่รับ ประทับใจ ถึงไม่หา
กายตามหา หากจากใจ ไร้เวลา
ด้วยรู้ค่า จึงพาใจ ใส่วิญญาณ

จึงหามิตร ผู้เป็นมิตร ได้ทุกที่
พบมิตรดี มีใจสุข ทุกสถาน
จากคนไหน ที่ไผ่หา พาวินญาณ
ถึงวินญาณ ผ่านพันทุกข์ นำสุขใจ

ดั่งไม้ใหญ่ ให้ร่มเงา ฝ้าไม้เล็ก
เพราะรู้เล็ก เด็กสำคัญ ยิ่งผู้ใหญ่
ส่วนไม้ใหญ่ ได้รากแก้ว แกวถึงใจ
คือไม้เล็ก ที่รักสุด ดุจชีวา

ส่วนที่รอง ก็ไผ่หา หาลำคัญ
หากสิ่งนั้น ไผ่พาใจ ให้ไผ่หา
ไผ่เลย จะถึงจุด สุดชีวา
อันล้ำค่า ดั่งรากแก้ว แกวถึงใจ

ด้วยเหตุนี้ จึงมีไม้ ทั้งเล็กใหญ่
ต่างอาศัย ทำหน้าที่ ศรีสดใส
เพื่อนำมา หาล้ำสุด ดุจดวงใจ
นำชีวา พาพ้นภัย ไจร่วมเย็น

อนึ่ง คนส่วนใหญ่มักนำความสำคัญของ **วัยเด็ก**
วัยหนุ่มสาว **วัยกลางคน** และ**วัยชรา** มากกล่าวอ้าง เพื่อ
เน้นความสำคัญกันอย่างกว้างขวาง

กับประเด็นอายุ ซึ่งนิยมใช้ตัวเลขเป็นสิ่
งบอกแม้กระทั่งมีสูงมีต่ำ ดังเช่นการเน้นความสำคัญ
ของผู้สูงอายุ บางรายมีการแสดงออกจากรู้สึกอย่าง
มั่นใจว่า ตนจะต้องมีชีวิตอยู่ให้ถึงอายุ 100 ปี หรือกำหนด
ไว้เป็นตัวเลขให้นานมากกว่านั้น

ซึ่งไม่เพียงเท่านั้น คนที่มีเงื่อนไขแฝงอยู่ในรากฐาน
จิตใจ ทำให้แสดงออกมาในลักษณะดังกล่าว ยังมีการเน้น
ความสำคัญของพฤติกรรมต่อไปอีกว่า **ชีวิตจะสามารถอยู่**
ต่อไปได้ถึงขนาดนั้นขนาดนี้ ควรจะกินอาหารอย่าง
นั้นอย่างนี้ ควรจะต้องออกกำลังกายแบบนั้นแบบนี้

สิ่งดังกล่าวเกิดจากความคิดที่ยังไม่อาจนำปฏิบัติให้
คิดได้ลึกซึ้งถึงความจริงของชีวิต ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยง

เป็นเนื้อเดียวกันหมด จึงมีการดิ้นรนแสวงหารูปแบบจากภายนอก
ต่อไปอีก กับอีกด้านหนึ่ง ผู้ซึ่งมีรากฐานอ่อนแอ ก็จะถูก
กระแสดังกล่าวชักจูงต่อไปอย่างหยุดได้ยาก จึงทำให้
คนอีกกลุ่มหนึ่งฉกฉวยโอกาสหาผลประโยชน์จากกลุ่มคนดัง
กล่าวต่อไป

ความจริงแล้ว แม้หยาบประเด็นการออกกำลังกาย
มาเป็นตัวอย่างเพื่อค้นหาความจริง หากรู้ได้ว่าทุกสิ่ง
ทุกอย่างควรสร้างประโยชน์สุขได้ทั้งสองด้าน น่าจะรู้
ว่า การฟิ้นดินปลูกผักก็คือการออกกำลังกาย อีกทั้ง
ยังได้พืชผักมาใช้ประโยชน์ โดยไม่ต้องเสียทรัพย์สิน
เงินทอง นอกจากนั้น ยังมีผลปลูกฝังรากฐานจิตใจให้รัก
พื้นดินและรู้คุณค่าชีวิตตัวเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนแล้วมีผลนำ
ชีวิตไปสู่ประโยชน์สุขอย่างเอนกประการ

วิถีชีวิตควรมุ่งมองไปข้างหน้า หรือมองย้อน กลับไปสู่ด้านหลัง?

วิถีชีวิตควรมุ่งมองไปข้างหน้าหรือมองย้อนกลับ
สู่ด้านหลังกันแน่? เป็นคำถามซึ่งท้าทายต่อการนำมา
คิดเพื่อค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด

หากแต่ละคนยังรู้สึกตัวดีว่า ตนมีวินัยญาณการต่อสู้
และมีพลังจากใจซึ่งธรรมชาติมอบมาให้แต่กำเนิด โดย
เฉพะอย่างยิ่งหากรู้สภาพความจริงซึ่งแต่ละคนมีอยู่ในจิต
ใจตนเองมาแล้วเป็นสิ่งมีคุณค่า ควรสนใจนำออกมาใช้
ประโยชน์ ย่อมทำให้มีพลังเพิ่มมากขึ้น

วินัยญาณการต่อสู้ซึ่งควรถือว่าสำคัญที่สุดสำหรับ
การดำเนินชีวิต จึงน่าจะได้แก่ การต่อสู้กับใจตัวเอง
ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็เพื่อให้รากฐานจิตใจเปิดกว้างมากขึ้น
พลังซึ่งอยู่ภายในจึงมีโอกาสปรากฏออกมาได้อย่างอิสระ

แม้ทิศทางความคิดที่มองสู่ชนรุ่นหลัง แทนการมอง
เห็นว่ากลุ่มคนด้านนี้คือ อนาคตของสังคม ซึ่งนับวัน ผู้ใหญ่
ที่มองแบบนี้ยิ่งสร้างปัญหาให้กับเด็กเพราะความไม่รู้จักตัว
เอง หากทวนกลับมามองเห็นความจริงจากใจตนได้ น่า
จะมองเห็นว่า **ชนรุ่นหลังคืออดีตของชีวิตตนเท่าที่ผ่าน**
พ้นมาแล้ว การปฏิบัติจากผู้ใหญ่ให้ถือเป็นแบบอย่างที่ดีคง

จะเกิดขึ้นได้เองอย่างเป็นธรรมชาติ จึงมีผลช่วยให้ชนรุ่นหลังมองเห็นโอกาสยกระดับคุณภาพจิตใจและความคิดตนเองให้สูงขึ้นได้อย่างอิสระ

มาถึงจุดนี้ น่าจะสรุปไว้ขั้นหนึ่งได้แล้วว่า **ยังมีอายุมาก ยังมีวัยสูงมากขึ้น ยิ่งควรมองเห็นโอกาสในการทำงานร่วมกับการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น จึงมีผลทำให้รากฐานความคิดตนเอง เปิดกว้างยิ่งขึ้นเป็นลำดับ** นอกจากนั้นยังช่วยให้หยั่งรู้คุณค่าจิตใจตัวเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทำให้เพิ่มพลังในการทำงานรับใช้สังคมสูงขึ้นเป็นทวีคูณ

ดังนั้น แม้มีอายุมากขึ้น ใจย่อมไม่คิดที่จะต้องให้ผู้อื่น แม้อีกหลานตัวเองเข้ามาช่วยเหลือ หากใครมีน้ำใจช่วยเหลือ ควรถือว่าคือคุณค่าจิตใจซึ่งมอบมาให้เพราะความเคารพรักและศรัทธา เพราะเห็นเป็นแบบอย่างที่ดี จึงถือว่าเป็นผลดีแก่ใจผู้ให้การช่วยเหลือเองอย่างเป็นธรรมชาติ

หากมองเห็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสภาพความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจตัวเองมาแต่กำเนิด น่าจะช่วยให้มองเห็นความสำคัญของสังฆะอันควรรักษาไว้ในรากฐานจิตใจ ทำให้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ที่สานเหตุผลลงถึงพื้นดินดำรงอยู่ได้มั่นคงยิ่งขึ้น

ความประโยคหนึ่งซึ่งชนรุ่นก่อนเคยฝากไว้ว่า **เสียชีพอย่าเสียสัตย์** ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีต เคยนำมาใช้ในการฝึกอบรมวิชาทหารแก่เยาวชน โดยจารึกไว้หน้าหมวกยุทธนาทหารว่า **เสียชีพอย่าเสียสัตย์** ต่างกับหน้าหมวกทหารซึ่งจารึกไว้ว่า **สละชีพเพื่อชาติ** ซึ่งด้านหนึ่งถือเป็นเครื่องเตือนสติ ส่วนอีกด้านหนึ่งถือเป็นการประกาศสังฆะจากใจ

ช่วงนั้น ฉันยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปลาย และชีวิตตัวเองได้เข้าไปสัมผัสบรรยากาศ การฝึกอบรมวิชาทหารในสภาพ **ยุทธนาทหาร** ก่อนที่สงครามมหาเอเชียบูรพาจะเกิดขึ้นไม่กี่ปี ซึ่งไม่เพียงรับการฝึกอาวุธจากทหารเท่านั้น แม้ยามค่าคืนซึ่งรู้ว่ามิเพื่องไรใหม่เกิดขึ้นที่ไท่หนิง ยังตื่นลุกขึ้นมาเองวิ่งออกจากบ้านไปเป็นกิโลเมตรๆ เพื่อช่วยเขาดับเพลิง ซึ่งระหว่างนั้นบริเวณถนนยาววาวมักเกิดเหตุนี้ขึ้นบ่อยๆ

มาถึงช่วงนี้ คำขวัญซึ่งลิขิตไว้ในอดีตว่า **เสียชีพอย่าเสียสัตย์** น่าจะได้รับการทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งกว่าแต่

ก่อน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนจากสงครามอาวุธมาเน้นที่สงครามวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

ทั้งนี้และทั้งนั้น ความหมายของสิ่งซึ่งชนรุ่นก่อนได้ลิขิตไว้ น่าจะนำมาทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ในเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงมาเป็นปัญหาทางวัฒนธรรม การศึกษา และการเมือง จนถึงขั้นส่งผลสูญเสียเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดแรงกดดันขึ้นในสังคม หนักหน่วงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ชีวิตชนรุ่นหลังและคนระดับล่าง ส่วนที่ยังรู้ตัวเองคืออยู่ จำต้องรับสภาพแรงกดดันหนักมากยิ่งขึ้น

หากรู้ความจริงถึงระดับหนึ่งแล้ว ควรเข้าใจได้เองว่า **“เสียชีพอย่าเสียสัตย์” คือ คติธรรมที่บ่งบอกถึงความสำคัญของคุณค่าความเป็นคน ซึ่งแต่ละคนควรรักษาไว้อย่างสุดชีวิต** ดังนั้น ความอดทนที่เกิดจากการที่รากฐานจิตใจมีความลึกซึ้งและแข็งแกร่ง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งอันควรนำมาพิจารณาสำรวจตัวเองเพื่อค้นหาให้พบ

แต่ละคนจึงไม่ควรนำใจนำไปขายให้ชนชั้นอื่น ไม่ว่าโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมักซ่อนเร้นทำกัน โดยคิดว่าคนอื่นคงไม่รู้ไม่เห็น หากควรดำรงชีวิตอยู่อย่างรู้คุณค่า ซึ่งมีเหตุมีผลสานถึง **การรู้คุณค่าของแผ่นดินถิ่นเกิด** เพื่อความสงบของสังคม อันจะนำไปสู่ความสุขแก่ตน ร่วมกับทุกคนบนผืนแผ่นดินเดียวกัน

ถ้าจะมองในด้านการปฏิบัติตัวจากความจริงซึ่งอยู่ในใจตนเอง หากตั้งปณิธานไว้ในใจโดยไม่จำเป็นต้องบอกใครก็ได้ว่า **แม้ตัวเองต้องนอนอดตายกลางพื้นดิน ก็จะไม่ขอตกเป็นทาสคนอื่น** หากสอนคนจากผลการปฏิบัติได้จริง หรืออีกนัยหนึ่ง **ผู้ใหญ่ควรสอนชนรุ่นลูกหลานจากใจโดยกล้าที่จะใช้ชีวิตตัวเองเป็นเดิมพัน**

หลังจากชีวิตแต่ละคนเกิดมาแล้ว **ควรมีธรรมชาติที่มองไปข้างหน้าหรือมองย้อนหลัง?** นี่คือคำถาม ซึ่งแต่ละคนควรทวนกลับมาถามตัวเอง เพื่อค้นหาคำตอบให้เกิดความรู้สึกชัดเจนขึ้นในใจตัวเอง

หากมองภาพรวมของทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วเห็นได้สองด้าน แต่ควรมองต่อไปถึงวิถีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้

เห็นความจริงได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักร น่าจะทำให้รู้สึกเองว่า ภาพแต่ละด้านที่มองเห็น ควรมีส่วนรวมอยู่ที่ใจตนเอง

อย่างไรก็ตาม หากมองจากใจให้ถึงความจริงซึ่งมีทั้งที่มาและที่ไป น่าจะรู้ว่า การนำสิ่งใดมาพิจารณา ก็ตาม ก่อนอื่นควรรู้ว่ามีเหตุอยู่ที่ไหน และมีอะไรเป็นเป้าหมายอันเป็นที่สุด

แม้การนำประเด็นซึ่งเน้นความสำคัญเริ่มต้นจากวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นมาแล้ว ควรมองไปข้างหน้าหรือมองย้อนหลัง หากสามารถรู้เงื่อนไขการเกิดได้ลึกซึ้งถึงเหตุ น่าจะรู้ได้เองว่าหลังจากชีวิตเกิดมาแล้ว ควรมีวิถีทางวนกลับไปพบกับเหตุ ณ จุดเริ่มต้น แล้ววนกลับมาถึงปัจจุบัน หลังจากนั้น จึงมองกลับมาถึงจุดสุดท้าย อันเป็นศูนย์รวม เพื่อค้นหาพบความจริงว่า ระหว่างสองจุดมีเนื้อหาสาระอะไรที่มีเหตุผลช่วยให้เชื่อมโยงถึงกันได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายในภาพรวมทั้งชีวิตนับแต่เริ่มต้นเกิดมา ย่อมมีวิถีทางนำไปสู่จุดจบ ไม่ว่าใครจะรู้ได้เร็วหรือช้ากว่ากัน คงไม่มีสิ่งซึ่งเป็นของจริงจากคนอื่นมาชี้ให้รู้ว่าอยู่ตรงจุดไหน

ดังนั้น การนำมาตัดสินใจตามความต้องการของตนเอง หากมีอิทธิพลซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากภาพที่เห็นได้ภายนอกเข้าไปแบ่งแยกใจตัวเองแล้วว่า **คนนี้เป็นเด็ก คนนั้นเป็นหนุ่มเป็นสาว คนโน้นเป็นคนแก่ หากขาดการรู้ความจริงได้เองว่า สภาพดังกล่าวแท้จริงแล้ว เป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น** ถ้าบุคคลใดยึดติด ทำให้รับเข้าไว้เพราะความไม่รู้ ย่อมมีผลทำลายคุณค่าสิ่งซึ่งมีอยู่แล้ว ในรากฐานจิตใจตนเอง ทำให้จำต้องสูญเสียไปอย่างไร้ความหมาย

หากสามารถรู้เท่าทันด้านที่กล่าวมาแล้ว ช่วยให้อมองย้อนกลับไปสู่อีกด้านหนึ่ง น่าจะพบความจริง และสรุปอย่างมั่นใจได้ว่า **ชีวิตคือโอกาส**

การปล่อยใจเอาไว้จนทำให้ตนกลายเป็นคนหมดสภาพไป ในขณะที่ชีวิตตัวเองยังดำรงอยู่ เพราะใจตกเป็นทาสอายุและวัย ยิ่งก้าวไปถึงจุดนั้นเร็ว ย่อมถือว่า **ตนนั้นแหละเป็นผู้ทำลายโอกาสตัวเองเร็วขึ้น** จึงมีผลทำลาย

คุณค่าชีวิต ทำให้เป็นคนที่ไม่มีความหมายในสายตาคนทั่วไป อีกทั้งยังทำให้ใจตัวเองจำต้องตกอยู่ในสภาพที่เศร้าหมองมากยิ่งขึ้น

ผู้ที่พึ่งตนเองได้ย่อมไม่รู้สึกแก่ และไม่รู้สึกว่าตนเป็นคนหนุ่มสาวหรือเป็นเด็ก จึงมีใจที่มุ่งให้กับคนทุกสภาพอย่างมีความสุข อีกทั้งยังสามารถยืนหยัดทำงานจากรากฐานจิตใจตนเองได้อย่างสง่างามโดยไม่จำเป็นต้องห่วงเรื่องอายุและวัย แม้การหลงอยู่กับเครื่องประดับต่างๆ ช่วยให้สามารถทำงานอย่างมีความสุข

ผู้ที่มีรากฐานพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง หรือมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองอย่างลึกซึ้งซึ่งมาแต่ช่วงเริ่มแรกของการดำเนินชีวิต หลังจากเกิดมาแล้ว หากไม่ตกอยู่ในความประมาทแม้ระหว่างช่วงใดช่วงหนึ่ง ย่อมถึงจุดที่มองย้อนหลังได้ ตั้งแต่วัยยังน้อย ย่อมรู้สึกได้ถึงคุณค่าของกาลเวลาและโอกาสในการเรียนรู้ ร่วมกับการสร้างงานให้ได้รับการยอมรับจากภายนอกได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งมีงานรูปลักษณะหลากหลายมากขึ้น โดยไม่ปล่อยให้ชีวิตและเวลาจำต้องสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

แม้เริ่มต้นจากงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในที่สุดย่อมสานเหตุผลนำไปสู่การสร้างสรรค์งานได้ทุกเรื่อง ส่วนผู้ซึ่งยังยึดติด ทำให้มีผลปิดกั้นเส้นทางชีวิตอันควรมองเห็นความจริงได้เองอย่างรอบด้าน หากยังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ คงต้องหวังให้ผู้อื่นช่วยเหลือไปจนตลอดชีวิต

ส่วนผู้ที่สามารถรักษารากฐานจิตใจให้มีอิสระ และมุ่งมั่นทำงานทุกสิ่งอย่างรู้คุณค่า คงไม่รู้สึกว่าตนเป็นเด็ก เป็นคนหนุ่มสาว หรือเป็นคนแก่ คงรู้แต่ว่า **ทุกสภาพชีวิต ย่อมอยู่บนพื้นดินผืนเดียวกันหมด จึงเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งว่า เพื่อนมนุษย์ทุกรูปแบบคือครุฑน** ที่ควรให้การยกย่องความสำคัญไว้เหนือตนเองจากใจจริง

นอกจากนั้น ยังมีอายุมากขึ้น ใจย่อมมองเห็นความจริงว่า **ตนควรรักการทำงานให้มากขึ้น** หรืออีกนัยหนึ่ง การทำอย่างทุ่มเทให้ทั้งชีวิตจิตใจเท่าที่ปฏิบัติมาแล้ว ควรได้รับความสนใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ทั้งนั้น ย่อมช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้ความจริง

บนพื้นฐานความหลากหลาย อันเป็นธรรมชาติของมวลมนุษยและสรรพสิ่งต่าง ๆ สิ่งที่ยิ่งขึ้นไปอีก ผลตอบสนองย่อมทำให้เป็นผู้รู้คุณค่าความสุขซึ่งอยู่ในใจตนเองสิ่งที่ยิ่งขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ

หากมองจากอีกมุมหนึ่งอาจสรุปได้ว่า เพราะเหลือเวลาและโอกาสในการทำงานน้อยลง จึงควรมุ่งมั่นทำงานเพื่อฝากไว้แก่ชนรุ่นหลัง อีกทั้งมีส่วนสนองบุญคุณของแผ่นดินให้มากที่สุด ยิ่งชีวิตใกล้จุดจบสิ้นย่อมทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเองสิ่งที่ยิ่งขึ้นว่า ตนได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้ว ดังเช่นการกล่าวจากมุขกลับว่าเวลาของชีวิตแต่ละคน ควรนับถอยหลัง

ซึ่งผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าว ย่อมไม่สนใจว่าตนจะนอนตายกลางดิน หรือในสภาพอย่างไร แต่กลับรู้ว่า การนอนตายบนพื้นดิน ถือเป็นเกียรติและมีความสุขอย่างที่สุด

ในเมื่อรู้สัจธรรมของชีวิตอย่างลึกซึ้งแล้วว่า ธรรมชาติของแต่ละชีวิตเกิดมาจากพื้นดิน ชีวิตที่หวนกลับมาตายที่พื้นดิน จึงควรถือว่าตนได้ทำหน้าที่มอบทั้งใจและกายกลับคืนสู่พื้นดินบนพื้นฐานวัฏจักรของธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว

มุมหนึ่งในภาพรวมความหลากหลายที่มีผลสอนใจฉัน

เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2530 ฉันเดินทางไปร่วมกิจกรรมนานาชาติที่เมืองไมอามี มลรัฐฟลอริดา สหรัฐอเมริกา เย็นวันหนึ่ง คนขับรถแท็กซี่พานั่งรถผ่านไปยังถนนสายหนึ่ง ซึ่งสองฟากเป็นบ้านพักคนชราชาววัยตลอดทั้งสาย

ฉันมองเห็นผู้สูงอายุนั่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มๆ ในบริเวณระเบียงหน้าบ้าน หลายคนทำงานประเภทเย็บปักถักร้อย นั่งล้อมวงทำกันไปคุยกันไป ในลักษณะแยกตัวออกจากสังคมภายนอกค่อนข้างโดดเดี่ยว

คนขับรถแท็กซี่อธิบายให้ฟังว่า คนเหล่านี้มีเงินเก็บฝากไว้ในธนาคารคนละมากๆ แต่ไม่มีลูกหลานมาเยี่ยม จนกว่าจะทราบข่าวว่าตายแล้ว จึงจะมาเอาเงิน

สภาพดังกล่าว คือสัจธรรมที่มีผลช่วยสอนให้รู้ความจริงว่า เงินไม่ใช่สิ่งสำคัญเหนือกว่าคุณค่าชีวิตของแต่ละคน หากผู้ใดทำงานจากใจจริงมาแล้ว ทำให้สามารถหยั่งรู้คุณค่าชีวิตตนเองได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมมีโอกาสหยั่งรู้คุณค่าชีวิตผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้งเช่นกัน นอกจากนั้น หากรากฐานจิตใจแต่ละคนหยั่งรู้คุณค่าชีวิตผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง ผู้อื่นย่อมรู้คุณค่าชีวิตตนได้อย่างลึกซึ้งร่วมด้วย ชีวิตคนส่วนใหญ่ในสังคมคงไม่ตกอยู่ในสภาพดังที่พบเห็นได้ในขณะนั้นแน่นอน

น้ำใจระหว่างผู้ใหญ่กับชนรุ่นหลัง

จากประสบการณ์เก่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว ชีวิตฉันให้ความรักความจริงใจแก่ชนรุ่นหลัง อีกทั้งนำปฏิบัติบนพื้นฐานดังกล่าวมาโดยตลอด ความรู้สึกจากใจอันเป็นธรรมชาติ จึงทำให้มีสายสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกัน แม้การแสดงออกโดยไม่มีการพูด แต่อีกฝ่ายหนึ่งย่อมรู้ได้เอง

สิ่งดังกล่าวจึงมีผลสอนใจฉันให้รู้ว่า สื่อจากใจที่แสดงออก แม้อ่านจากแวตา และการปฏิบัติ ย่อมมีผลถึงใจอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง

ฉันจึงรู้อยู่ในใจตัวเองตลอดเวลาว่า รากฐานความรู้สึกซึ่งมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ว่าการปฏิบัติจะปรากฏออกมาอย่างไร แต่ความรู้สึกประทับใจจากอีกฝ่ายหนึ่งย่อมเกิดความรักที่เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันได้เองอย่างเป็นธรรมชาติ

จากเหตุดังกล่าว ทำให้พบความจริงว่า ช่วงหลังๆ ไม่ว่าจะเดินทางไปทำอะไรที่ไหน มักมีชนรุ่นหลังเข้ามาจูมมือ หรือช่วยประคับประคองด้วยความรู้สึกห่วงใยอยู่เสมอ ขณะนั้น ฉันหวนกลับมาค้นหาความรู้สึกที่อยู่ในใจตัวเอง ทำให้รู้ว่า ตนไม่คิดจะให้ใครต้องมาช่วย เนื่องจากทำให้รู้สึกเสียคุณค่าจิตใจและบุคลิกภาพร่วมด้วย

ครั้งหนึ่งกลับไปพิจารณาความจริงจากใจอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแสดงความรักและห่วงใยร่วมกับเหตุที่ตนไม่คิดทำร้ายจิตใจใคร จึงทำให้ยอมทำตาม แต่ก็ไม่ใช้ผืนใจ หากรู้ว่า เมื่อด้านหนึ่งให้ความรักและศรัทธาอีกทั้งแสดงออกโดยการปฏิบัติ ย่อมเป็นความสุขจากใจผู้ปฏิบัติจึงช่วยให้ตนมีความสุขร่วมด้วย ดังนั้น ความซึ่งใจระหว่างกันย่อมมาจากคนละทาง แต่เมื่อมาพบกันแล้ว ย่อมสานสัมพันธ์ถึงกันได้อย่างสนิทใจ

ดังที่มักกล่าวว่า **พบกันครึ่งทาง** แต่ความจริง ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกร่วมกันลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น ทั้งนี้และทั้งนั้น หากใจถึงซึ่งกันและกันจริง ย่อมไม่มีการแบ่งเส้นว่า ครึ่งทางหรือแค่นั้น ทำให้รู้ว่า คำพูดเป็นเพียงสิ่งซึ่งใจตัวเองสมมติขึ้นมาใช้แทนความหมายที่ควรจะเกิดจากใจจริงเท่านั้น

การสอนชนรุ่นหลังจากชีวิตจริง

บางครั้ง เมื่อสบโอกาส ผู้ใหญ่ควรสอนชนรุ่นหลังจากการปฏิบัติ ให้รู้ว่าการตัดสินใจทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่การใช้สติกับความคิด นอกจากนั้น การสอนชนรุ่นหลัง หากผู้ใหญ่มีความจริงใจ ควรตัดสินใจเสี่ยง แต่เป็นการเสี่ยงซึ่งอยู่บนพื้นฐานการรู้เหตุรู้ผล ช่วยให้มีการประเมินตัวเอง ทำให้มีความมั่นใจสูงมาก

ครั้งหนึ่ง ขณะที่ฉันเดินทางลงไปภาคใต้ระหว่างช่วงน้ำท่วม ซึ่งกระแสน้ำในสายธารค่อนข้างแรงมาก หากนำมาเปรียบเทียบกับอายุตัวเองซึ่งถึง 80 ปีแล้ว ฉันยืนคิดอย่างเฉียบๆ โดยประเมินพลังความเร็วของกระแสน้ำร่วมกับความกว้างของลำธาร อีกทั้งหวนกลับมาประเมินกำลังตัวเองร่วมกับข้อมูลซึ่งตนได้รับจากประสบการณ์ชีวิตเก็บไว้ในใจจากช่วงที่ผ่านพ้นมาแล้ว ทำให้มั่นใจมากขึ้น

ฉันตัดสินใจว่ายข้ามกระแสน้ำซึ่งกำลังไหลเชี่ยว โดยท่ามุ่มสวนขึ้นไปด้วยหน้าตามาที่ตนคิดว่า จากพละกำลังเท่าที่มีอยู่ น่าจะสามารถว่ายน้ำข้ามไปถึงเป้าหมายได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

ลูกศิษย์ที่ติดตามมาซึ่งยืนอยู่ริมตลิ่ง ไม่ทันรู้ตัวจึงไม่อาจห้ามไว้ทัน เขาจึงพูดว่า **ฉันดื้อ** แต่แท้จริงแล้ว ตนรู้

อยู่ในใจว่า นั่นคือความรักความห่วงใยจากน้ำใสใจจริงของเขา กับอีกด้านหนึ่งซึ่งคิดว่า ถึงห้ามไว้ก็คงไม่เชื่อ นอกจากนั้น ยังพูดว่า **โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว คงไม่ต้องพูดอะไรกันมาก**

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว ถือเป็นกรณีตัวอย่างลักษณะหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการรู้ใจกัน ทำให้เกิดความรักความเห็นใจและความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้งระหว่างผู้ใหญ่คนหนึ่งกับชนรุ่นหลังซึ่งมีพื้นฐานจิตใจถึงกันมาแล้วแต่อดีต

สรุปแล้วกรณีนี้ หากมองเห็นความจริงได้อย่างลึกซึ้งคงรู้ว่า มีประเด็นสำคัญอยู่เพียงหนึ่งเดียว สิ่งนั้นก็ คือ การสอนชนรุ่นหลังโดยการปฏิบัติเพื่อบอกจากใจ บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเอง ให้รู้ได้เอง

ดังที่ชนรุ่นก่อนเคยกล่าวไว้ว่า **ผู้ที่มีวิญญาน ความเป็นครูอย่างแท้จริงย่อมทุ่มเทให้แกศิษย์ได้ทั้งชีวิต** ซึ่งคงไม่ใช่เพียงการใช้เวลาและคำพูดสอนศิษย์ให้อยู่กับห้องเรียนและหนังสือ ตำรา รวมทั้งเครื่องมือซึ่งตนเชื่อว่าทันสมัยด้านเดียว แต่ควรให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติจากใจที่สัมผัสอยู่กับพื้นดิน อันเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเองอย่างลึกซึ้ง

ภาพรวมเท่าที่นำมาเล่าไว้ในที่นี้ เพียงแคว้นคิดเกี่ยวกับการว่ายน้ำข้ามลำธารแบบทวนกระแสน้ำ ผู้ที่คิดได้รอบด้านและค้นหาความจริงได้อย่างลึกซึ้ง น่าจะรู้ว่านี่คือกระบวนการคิด ซึ่งมีพื้นฐานเป็นผลช่วยให้สามารถคุ้มครองรักษาและเป็นร่มเงาให้กับชนรุ่นหลังได้รับความอบอุ่นใจ ซึ่งสามารถรู้ได้เองหลังจากการปฏิบัติผ่านพ้นมาแล้ว

ฉันยังมีกรณีลักษณะอื่นอีกอย่างหลากหลาย ซึ่งคงไม่อาจนำมาเล่าไว้ ณ ที่นี้ แต่ใครขออนุญาตสรุปฝากไว้ว่า **ผู้ใหญ่แต่ละคนที่มีความเป็นผู้ใหญ่ย่อมให้จิตใจแก่ชนรุ่นหลัง** แม้บางครั้งอาจรู้สึกเสียดาย แต่ถ้าผู้ใหญ่ไม่ยกความสำคัญของชนรุ่นหลังไว้เหนือตน แม้แลกด้วยชีวิตตัวเอง สังคมคงไม่อาจผ่านพ้นวิกฤตซึ่งกำลังเผชิญอย่างหนักอยู่ในขณะนี้ไปได้

ควรมองให้ถึงความจริง

ดังนั้น การที่ความจริงซึ่งปรากฏผลให้เห็นได้ในสังคม ยังคงมีการสสารภาพตัวเองว่า **ต้องช่วยผู้สูงอายุ** นั่นคือบทสรุปที่เห็นได้ชัดชัดเจนว่า ภายในวัฏจักรการเปลี่ยนแปลงของชีวิตแต่ละคนในปัจจุบัน มีกระแสที่สะท้อนปัญหาปรากฏเป็นความจริงให้เห็นได้ว่า **การพึ่งพาตนเองของคนในสังคม มีสภาพหย่อนยานลงไปทุกขณะ** หากสามารถนำปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ย่อมเกิดผลกระทบใจ ทำให้น่าไปคัดค้านหาความจริงได้เอง

การที่กระแสรู้สึกจากคนส่วนใหญ่ในสังคมสะท้อนภาพความจริงจากรากฐานจิตใจออกมาสู่วิถีทางที่สนับสนุนให้มีการช่วยเหลือผู้สูงอายุ หากมองด้านหนึ่งอาจรู้สึกว่าเป็นการยอมรับสภาพ แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง น่าจะอ่านความจริงได้ว่า **ผลการพัฒนาคนในสังคมตกอยู่ในสภาพซึ่งทำให้คนจำต้องสูญเสียคุณค่าตนเองกว้างขวางมากขึ้น**

ทุกสิ่งย่อมมีความจริงอยู่ในใจตนเอง หากแต่ละคนสามารถรักษาสัจนี้ไว้ให้ชัดเจนอยู่ได้ และมุ่งมั่นทำงานจากจุดนี้ดีที่สุดที่สุด ภาพรวมทั้งหลายย่อมมีโอกาสหวนกลับมาฟื้นฟูรากฐานจิตใจแต่ละคนได้อีกอย่างแน่นอนที่สุด ไม่ว่าจะเป็นสภาพที่พบได้ในปัจจุบันจะปรากฏต่อไปอีกนานแค่ไหน

ดังนั้น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หากต่างฝ่ายให้ความสำคัญและให้เกียรติแก่กัน ทั้งสองฝ่ายย่อมมีความสุขและความสำเร็จร่วมกัน อีกทั้งยังมีผลช่วยให้สังคมมีบรรยากาศน่าอยู่ เนื่องจากอยู่แล้วมีความสุขอบอุ่นใจและมีความสุข

ผู้สูงอายุคือใคร มีอยู่ที่ไหน?

จากภาพรวม และเนื้อหาสาระเท่าที่นำมากล่าวแล้วทั้งหมดในบทความเรื่องนี้ ถ้าใครรู้ได้ถึง น่าจะมองเห็นคำตอบได้เองว่า หากมองให้ลึกซึ้งถึงความจริงซึ่งอยู่ในใจควรเห็นได้ว่า **ผู้สูงอายุไม่มีตัวตน** ให้ยึดถือได้

หากมองภาพภายนอก จากอดีตถึงปัจจุบัน คนยุคนี้มักมีแนวโน้มทำให้รู้สึกว่า **ผู้สูงอายุ คือชีวิตคนที่ใกล้จะหมดสภาพ ทำให้ช่วยเหลือตนเองได้ยากยิ่งขึ้น**

หากมองเห็นความจริงจากยุคปัจจุบัน ควรจะพบได้ว่า ทุกวันนี้สภาพผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้จากคนทุกวัย อีกทั้งยังแพร่กระจายจากผู้ใหญ่ลงมาสู่เยาวชน ซึ่งเป็นคนรุ่นหลัง แม้ผู้ซึ่งชีวิตถึงช่วงเกษียณซึ่งทำการกำหนดไว้ก็ยังมีการเรียกร้องขอยุ่ต่อ กับอีกด้านหนึ่งผู้ที่ขึ้นไปมีอำนาจหลายคน มักใช้วิธีปฏิบัติเพื่อเตรียมการนี้ไว้ล่วงหน้า ให้ตนสามารถก้าวต่อไปในสภาพที่มีหน้าตาและมีรายได้ส่วนตัวจากสังคมต่อไปอีก

จึงยากที่จะหวนกลับมามองเห็นความจริงจากใจตัวเอง และใช้พื้นฐานดังกล่าวยืนหยัดอยู่ได้อย่างสง่างาม อีกทั้งมีความภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นคนให้เป็นที่น่าประจักษ์ได้อย่างเด่นชัด

